

polaznog stanovišta u istraživanju noetičkih problema postalo veoma aktuelno Mercierovom kritikom „pre-tjeranog dogmatizma“, ali se izdavač nije na to osvrtao.

Osim ovog metodičkog pitanja raspravlja se još u 1. dijelu noetike o kriteriju istine. Ovo je, rekosmo, glavni problem noetike i za to mu kod izradbe treba posvetiti najviše pažnje. U pitanju o kriteriju istinite odnosno o motivu sigurne spoznaje diferencira se subjektivistički relativizam i skolastički objektivizam. Svi oni razni nazori u povjesti filozofije, koji stavljaju motiv sigurne spoznaje u misaoni subjekat ili u narav mišljačevu, moraju dosljedno učiti, da je svaka sigurna spoznaja relativna, t. j. da vrijedi za čovjeka, u koliko je čovjek. Skolastička pako nauka dokazuje, da se motiv sigurnosti nalazi u objektivnom bitku, pa zato je logička istina objektivne ili apsolutne vrijednosti. Ovu temu morao bi bio autor u svom 1. dijelu jasnije i potpunije obraditi. § 6. (str. 177.) ima toj zadaći da posluži, ali niti je ovdje umjesno govoriti isključivo o idealizmu, niti se dostatno opaža dokazna sila skolastičkog stanovišta u pitanju o apsolutnoj i relativnoj vrijednosti istine.

Proti idealizmu dokazuje skolastički realizam (u 2. dijelu), da su naši pojmovi u svezi s realnim (transubjektivnim) svijetom. U pitanju o čutilnom izvoru spoznaje zastupa Hagemann t. zv. umjereni realizam. Treći napokon odsjek određuje granice ljudskoj spoznaji. U odgovoru na ovo pitanje nalazi skolastička metafizika svoje uporište protiv modernom pozitivizmu i agnosticizmu. Tu je opet autor u skladu s dojakošnjom skolastičkom naukom sveo doseg ljudske spoznaje na granice bitka uopće.

Stvarno je dakle u čitavoj knjizi provedeno skolastičko stanovište, a to je dakako najveća prednost ove knjige. Oblik skolastičkog dokazivanja ne usvaja Hagemann upravo zato, jer namjenjuje svoju knjigu širem čitateljstvu. U tu svrhu piše jasno i zanimljivo, a ujedno potiče na samostalno proučavanje. I ovo najnovije izdanje „logike i noetike“ može se dakle u tom smislu preporučiti.

Dr. S. Zimmermann.

Roger Bacon Essays Contributed by Various Writers on the Occasion of the Commemoration of the Seventh Centenary of his Birth Collected and Edited by A. G. Little. U osmini: VIII + 426 str. — 1914. Cijena ukoričeno: 16 shillings (= oko 20 kr. austr. vrijed.) kod: The Clarendon Press, Oxford (England).

Prošle se godine obdržavala u Oxfordu proslava sedamstogodišnjice rođenja franjevačkog velikana Fra Rogera Bacon-a. Cijeli učenjački svijet nastojao je, da što dostojnije bude zastupan pri toj proslavi, kojom se htjelo iskazati dužnu počast sredovječnom katoličkom geniju. Ideja je proslave potekla iz čisto znanstvenih krugova tako, da možemo vesela srca ispostaviti, da i današnji velikani ne zadiru od katoličke nauke, koju je nekada širio i Franjevac Bacon. Svrha je proslavi bila trojaka: podignuće spomenika Fra Rogeru Baconu po Mr. Hope Pinker-u u oksfordskom sveučilišnom Museum-u; objelodanjenje jedne knjige, koja će donijeti preglednu sliku Baconove djelatnosti na znanstvenom polju; i osnutak fonda za objelodanjivanje Bacon-ovih spisa. U glavnomu se može reći, da je proslava prilično postigla, za čim se išlo. To nam dokazuje i knjiga, koju je objelodanio sveuč. prof. Little uz sudjelovanje svjetskih učenjaka i poznavatelja Bacon-ove osobnosti. Knjiga sadržaje više osebnih studija, značajnih za studij Baconovih djela.

I. Na prvom se mjestu ističe studija spomenutog sveuč. prof. Littlea pod naslovom: „Introduction on Roger Bacon's Life and Works“ (1—32 strani). Tuj učeni izdavač raspravlja o životu i djelima Fra Rogera. On misli, da je Bacon rođen u Ilchester-u oko god. 1214. Malo tačnih hronoloških podataka znamo iz njegovog života: oko 1230. do 1235. mora da je Bacon učio na oksfordskom sveučilištu, gdje je stekao grad magister artium. U ovo je doba Bacon stupio i u franjevački red. Iste je valda god. 1235. počeo naučavati na pariškim

višim školama. Fra Bacon se odreče predavanja između 1256. i 1266. zbog bolesti. Po nalogu pape Klimenta IV. napisao Bacon više knjiga. Osuda nekih njegovih teorematičara sa strane biskupa pariškoga morala bi se odnositi na god. 1277. Iste godine Bacon bješe stavljen u tamnicu, iz koje ga izbavi Fra Raymundus Ganfredi g. 1292. To će valjda biti i godina njegove smrti. S ovom radnjom, punom kritične sprema, prof. Little nastoji označiti vrijeme nekim Baconovim spisima.

II. Drugo mjesto u knjizi zauzima članak na njemačkom od tübingškog sveuč. profesor Dr. Ludwiga Baura: „Der Einfluss des Robert Grosseteste auf die wissenschaftliche Richtung des Roger Bacon“ (33 — 54), u kojem pisac ustanovljuje ovisnost nekih Baconovih spoznaja od Grosseteste, linkolnskog biskupa. Baur napominje tu ovisnost s primjerima uzetim iz Baconovih i Grosseteste-ovih spisa. Ovamo ide i nauka, koju je Fra Roger zagovarao u pogled: potrebe učenja jezika, obnove kalendara, proučavanja prirode, množenja vrsti i t. d.

III. Francois Picavet sa svojim člankom povjesno-filozofske naravi: „La place de Roger parmi les Philosophes du XIII e Siècle“ (55—88) daje dolično mjesto Baconu u filozofiji, koju je Fra Roger vele njegovao, a u kojoj je on ne mali uspjeh pokazao i ako nam nije svojeg sustava ostavio. Značajno je, što sveuč. prof. Picavet kaže o Baconu: „Roger Bacon a esquivé une oeuvre qu'il a pas achevée, mais dont les parties réalisées nous permettent de juger le but et l'ampleur. La philosophie y eût joué un rôle analogue à celui qu'elle a eu chez S. Thomas; elle eût rassemblé tous les résultats obtenus par les sciences dans leur développement successif et elle eût avec elle constitué une exégèse et une théologie qui nous aurait fait approcher de plus en plus de la sagesse parfaite, capable de guider l'homme dans ce monde et de lui procurer la béatitude éternelle“ (str. 88). Pisac se nada, da će kat. učenjaci unaprijed još više pristajati uz metodu Baconovu.

IV. Studija štožernika Francis Aidan Gasquet-a „Roger Bacon and the Latin Vulgate“ (89 — 99) pokazuje istinite i jasne principe fra

Rogerove u poslu preinake i poprava latinskog prijevoda sv. Pisma, zvanog „Vulgata“. Učeni štožernik veli, da se čitavi enciklopedični rad Baconov može smatrati kao uvodom za reviziju latinske biblije, jer ga je nužda za znanstvenim ispravkom odnosnog teksta silila, da se što više posveti proučavanju jezika i tačnom poznavanju znanosti. Diviti se je, zaključuje uzoriti štožernik, kako je Roger Bacon još odavna stavio prava načela za prijelaz Biblije („What must strike any reader of R. Bacon's works in regard to the Holy Scripture is the grasp the learned doctor had in the thirteenth century of the whole subject of Biblical revision, and how true and clear were the critical principles he laid down so many centuries ago“ str. 99.).

V. U članku „Roger Bacon and Philology“ (100—151) dr. S. A. Hirsch iznaša zasluge Baconove na polju klasičnog i hebrejskog jezikoslovlja. Tadašnju filologiju Bacon naziva gramatikom, kojoj se zaneseno posvećuje. Auktor Hirsch osvjetljuje razne Baconove teorije: o znakovim („signs“); o postanku jezika; o raznim smislama u sv. Pismu, o netačnim prijevodima sv. Pisma za njegova vremena, o potrebi jezikoslovne obradbe i t. d. Ovu studiju naposeb ističemo na razmišljanje bibličistima i jezikoslovcima.

VI. „The Place of Roger Bacon in the History of Mathematics“ (153 — 183) od sveuč. prof. D. Eug. Smith-a. Ovdje nam pisac na dugo raspravlja o vrijednosti Baconovoj za matematične znanosti. Matematični je talenat franjevca Bacona izvanredan, zato Smith opravdano daje fra Rogeru naziv doctissimus mathematicus; naziv, završuje pisac, kojim ga s pravom mogu zvati i naša i buduća vremena.

VII. Eilhard Wiedemann: „Roger Bacon und seine Verdienste um die Optik“ (184 — 203). Jedna od najvećih zasluga Baconovih na polju znanosti, jest u optici, s kojom se on služi preko arapskih stručnjaka. Mnogobrojni su njegovi rezultati, pa je lijepo, što ih je prof. Wiedemann istaknuo sa nekoliko crtežnih figura.

VIII. U raspravi: „Roger Bacons Lehre von der sinnlichen Spezies und vom Sehvorgang“ (205—227). dr. Sebastian

Vogl tumači Baconovu nauku o gledanju i o čutilnim vrstama (species), s kojima se razjašnjava fizika uopće, a optika napose.

IX. J. Würschmidt u jezgrovitoj studiji: „Roger Bacons Art des wissenschaftlichen Arbeitens, dargestellt nach seiner Schrift de Speculis“ (229 — 240) razvija Baconove optične nazore, koji se dadu uočiti iz njegovih spisa.

X. Pod naslovom: „Roger Bacon et l'horreur du vide“ (241 — 284) sveuč. prof. Pierre Duhem raspravlja o teorematima vrhu „praznoga“ („vacuum“) kod Grka, Arapa i latinskih filozofa srednjega vijeka, te ih primjenjuje na novu Baconovu nauku, koja natkriljuje Aristotelovu i koja se smatrala dovoljnom sve do Torricellijevih otkrića sa živom.

XI. Sveuč. prof. M. M. Pattison Muir piše: „Roger Bacon: His Relations to Alchemy and Chemistry“ (285 — 323) i ispostavlja metodu, s kojom se je Bacon služio u alkemiji i kemiji, t. j. metodu pomoću pokusa.

XII. Sa radnjom: „Roger Bacon and Gunpowder“ (321 — 335) kolonel H. W. L. Hime ispitivajući vrijednost Baconovu u pogled otkrića puščanog praha i dolazi do zaključka, da je Bacon slučajem otkrio eksplozivni nitratni prah.

XIII. E. Withington: „Roger Bacon and Medicine“ (337—358). Ovdje nas auktor upozoruje na rezultate fra Rogerove, što se tiče liječništva i dokazuje, da je on najviše pri tomu crpio iz Galena i arapskih naučnika.

XIV. Posljednju je studiju u ovoj knjizi napisao Sir John E. Sandys: „Roger Bacon in English Literature“ (359 — 372), gdje se ukazuje fra Roger Bacon kao jedan od prvih velikanu u engleskoj književnosti.

Osim ovih studija valja istaknuti još i „Appendix“, u kojem gosp. izdavač A. G. Little donosi opise svih postojjećih manuskripta o Baconovim djelima, koje mu pripisuje pravo ili krivo stara i nova kritika. Dodatku je naslov: „Roger Bacon's Works with References to the Mss. and printed Editions“ (373 — 426).

Učenjački svijet nije mogao dostojnije proslaviti sedamstogodišnjicu Baconova rođenja, već objelodanjenjem ovako krasne, poučne i znanstve-

ne knjige, koja će biti odsele putokazom u proučavanju Baconove osobe, dostojne stoljetnog naziva: Doctor Mirabilis. Ovo je djelo vjerno ogledalo silne moći i jakog upliva kat. duha na polju ljudskog znanja i umijeća počevši od trinaestog vijeka pa do dana današnjega. Zato je s naše strane suvišna ikakova preporuka tako vrsnom orisu žića i djelovanja Franjevca, fra Rogera Bacona.

A. L. Gančević, O. F. M.

Kraljević dr. Ivo: Propovijedi za nedjelje u Crkvenoj godini, kako ih je govorio svojim učenicima u srednjim školama. U osmini str. 212. Djakovo 1914. Cijena K 4.

Mnogogodišnji profesor i kateheta na realci i s njom spojenj trgovačkoj školi u Osijeku, a zatim u Zemunu, izdao je niz svojih propovijedi, što ih je držao kao srednjoškolski kateheta djacima. To nisu njegove sve propovijedi, budući da je veleuč. pisac mnogo godina u istoj službi, pa propovijeda svake godine. Ali on je od mnoštva oduzeo one, koje se njemu činile najpodesnije, tako da bude za svaku nedjelju u godini po jedna, povrh toga jedna za božić i jedna za vel. petak. I doista moram priznati ovim kratkim propovijedima mnogo prednost. Podloga im je sv. evanđelje, onaj naime odlomak, koji se čita na onu nedjelju, za koju je propovijed sastavljena. Iz ovoga odabira pisac one važnije riječi, na kojima gradi svoju pouku, a na koncu dolazi mala ekshortacija. Pisac govori toplo od srca k srcu i on voli mladež i za nju pomno sabira zlatna zrnca iz Božje objave i donosi joj. Jezik je hrvatski piscu dobro poznat, propovijedi se ugodno čitaju. Smeta me samo, kad čitam: „bogme“ i „Bog zna“. Ova posljedna fraza dolazi veoma često. Jamačno nije od potrebe da se rabi, a sami običaj nije dovoljna isprika, da se rabi sveto ime Božje. Smetaju i neke neodlične riječi kao n. pr. „bajage“. Ali to su sitnice, koje ne oduzimlju djelu njegove trajne vrijednosti, premda bi još bolje bilo, da ih nema. Ovo djelo preporučujem.

Dr. Josip Pazman.